

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ СТИМУЛЮВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ ДО САМОРОЗВИТКУ

В. М. КИЩУК

Першочерговою вимогою сьогодення є вдосконалення професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти. Не є виключенням потреба вдосконалення кадрів для медицини в цілому та для фармації зокрема. Зважаючи на те, що роботодавці вимагають від майбутніх медичних кадрів конкурентоспроможності, професійної мобільності, на перший план виходить необхідність формування в студентів, які навчаються у закладах нового типу (медичних коледжах, академіях), здатності до саморозвитку. Тобто, беручи до уваги той факт, що професійна освіта позиціонувалася в якості головного напрямку розвитку будь-якої країни світу, першочерговим завданням закладів I-II рівня акредитації розглядаємо потребу стимулювання майбутніх фахівців до особистісного та професійного саморозвитку ще під час навчання.

Відзначимо, що методологічні та практичні засади вдосконалення процесу саморозвитку закріплені в документах міжнародних організацій ЮНЕСКО та ООН, де парадигма сучасної вищої освіти розглядається через призму вдосконалення особистісних, навчальних та життєвих компетентностей студентів під час навчання. Так, у переліку ключових компетентностей, які має опанувати майбутній фахівець, названо компетентність у саморозвитку і самоосвіті. У цьому контексті орієнтація України на входження в європейський освітній простір безпосередньо передбачає посилення уваги і науковців-теоретиків, і фахівців-практиків до діяльності, що спрямована на вдосконалення саморозвитку студентів під час професійної підготовки.

Відзначимо, що вагомість саморозвитку майбутніх фахівців закріплена в Законах України „Про освіту” (2017 р.), „Про вищу освіту” (2014 р.), а також Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.

Нині в психологічній площині вирішенню практичних засад організації практичної діяльності щодо стимулювання студентів до саморозвитку сприяють дослідження Л. Виготського, А. Маслоу, М. Рокича, К. Роджерса, К. Юнга та ін. Так, у психологічній площині нині вагома роль відведена технікам екзистенційної, когнітивної, гештальтної, гуманістичної феноменологічної та трансперсональної психотерапії в ініціюванні особистості до саморозвитку. У напрацюваннях В. Агеєва, Л. Божович, В. Мясичева, Д. Узнадзе та ін. доведено чіткий зв'язок між ефективністю пізнавальної діяльності студентів та їхнім прагненням до саморозвитку. Встановлено, що в публікаціях І. Зязюна, А. Макаренка, П. Підкасистого, Т. Шамової та ін. висвітлені загальні питання педагогічної підтримки особистості на шляху до саморозвитку в освітньому процесі. Науковцями (В. Андреев, Н. Кузьміна, В. Сластенін та ін.) проаналізовано потенціал саморозвитку для вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців. Психолого-педагогічні закономірності професійного саморозвитку розглядали Є. Білозерцев, Н. Боритко, І. Колесникова, Н. Сергєєв, Є. Чудінова та ін. Ми поділяємо позиції вчених (М. Бердяєв, І. Кант, Дж. Локк, Д. Семенов, К. Ушинський), які довели, що особистісний і професійний саморозвиток виступає ефективним чинником для вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців.

У процесі дослідження з'ясовано, що питання вдосконалення саморозвитку студентів, які здобувають освіту в коледжах та академіях, були в центрі уваги науковців. Так, С. Матвійчина [6] вивчила шляхи формування інтерактивного соціокультурного середовища як дидактичну умову саморозвитку особистості студентів, що навчаються в закладах I-II рівня акредитації. У дослідженні О. Слободян [10] проаналізовано практичні шляхи саморозвитку студентів педагогічного коледжу в процесі вивчення культурологічних дисциплін. У статті К. Соцького [11] висвітлено структуру готовності студентів медичних коледжів до професійного саморозвитку. Нами був встановлений і той факт, що лише загальні теоретичні аспекти саморозвитку студентів коледжів, які готують фармацевтів, були висвітлені в дисертаційних дослідженнях останніх десяти років (І. Бойчук [1] та Л. Кайдалова [3]). Цікавим є підхід А. Томашевської [14] до потенціалу креативно організованої самостійної роботи в контексті стимулювання майбутніх фармацевтів до саморозвитку під час вивчення англійської мови.

Однак наголосимо, що питання активізації діяльності викладацького складу медичних закладів вищої освіти, які готують фармацевтичні кадри, ще ґрунтовно не досліджувалися. Нині можемо спостерігати часткове ігнорування з боку викладачів саморозвитку студентів під час організації освітнього процесу. Також є приклади застосування пояснювально-ілюстративних форм та методів під час організації професійної підготовки майбутніх фахівців, які не дозволяють належним чином стимулювати майбутніх фармацевтів на активну діяльність із вдосконалення особистісних ресурсів. Усі наведені факти не сприяють саморозвитку. Наголосимо й на тому, що ці питання лише опосередковано вивчалися педагогами, які досліджували професійну підготовку майбутніх фармацевтів у системі „коледж – академія”. Потребують додаткового вивчення питання: переведення зовнішньої мотивації саморозвитку у внутрішню; упровадження інноваційних педагогічних технологій в освітній процес професійної підготовки майбутніх фармацевтів. Наведені неузгоджені були покладені в основу нашої публікації.

Мета статті – проаналізувати сутність та зміст наукової дефініції „саморозвиток”, проаналізувати форми, функції, основні риси й фактори саморозвитку студентів та визначити найперспективніші практичні механізми, які сприяють активізації саморозвитку майбутніх фармацевтів.

У "Великому тлумачному словнику української мови" [2] представлено три трактування, а саме: 1) розвиток кого-, чого-небудь власними силами; 2) розумовий або фізичний розвиток людини, якого вона досягає самостійними заняттями, вправами; 3) саморух [2, с. 1291]. Теоретичні та практичні питання саморозвитку особистості привертали до себе увагу ще з часів Сократа, Платона, Арістотеля, які розробляли практичні шляхи самовдосконалення та активно пропагували пізнання і самовдосконалення. З'ясовано, що одна із перших згадок про саморозвиток належить Гераклітові, який стверджував: „Я досліджую самого себе” [5]. Отже, у філософському контексті основними джерелами саморозвитку особистості є сформована потреба в самовдосконаленні. Можемо констатувати, що філософи активно піднімають питання вільного саморозвитку особистості.

У психологічній літературі зазначено, що „саморозвиток носить суб'єктивний характер і виражається в тому, що сама людина є своїм власним творцем” [13, с. 110]. Разом з тим „обов'язковою умовою особистісного саморозвитку людини є її активність у конструюванні свого внутрішнього світу; здатність знаходити нові способи подолання кризи; саморозкриття й само прийняття як умова досягнення особистісних змін” [8, с. 117].

Саморозвиток, у баченні педагогів, трактується як внутрішня „здатність і потреба постійно збагачувати свій досвід, виховувати в собі й удосконалювати нові якості, виробляти нові власні позиції і переконання, необхідні для ефективної когнітивної та аксіологічної професійної діяльності” [9, с. 275]. Отже, з педагогічної точки зору саморозвиток проявляється через самовиховання і самовдосконалення та виступає одним із вагомих засобів самоствердження. Тобто, саморозвиток базується на потребі до змін, на основі самотворення і самовдосконалення, що залежить від практичної діяльності кожної особи. Під час саморозвитку особистість самостійно проводить діяльність, яка спрямована на формування і розвиток особистісних та професійних якостей та здібностей.

Узагальнюючи психолого-педагогічні підходи, можемо стверджувати, що до усвідомлених форм саморозвитку належить самовиховання, самоосвіта, самовдосконалення, а до головних видів саморозвитку відносять: особистісний, творчий, професійний, творчо-професійний. На основі „саморозвитку особистість забезпечує, планує, оперативно організує, контролює ті чи інші форми своєї життєдіяльності” [4, с. 62].

Проведена інтерпретація наукових досліджень Н. Крилової [4] та Е. Остапенка [7] дозволила нам виокремити чотири головні функції саморозвитку. Перша функція самопізнання, друга – саморегуляція, третя – самореалізація, а четверта – самоосвіта. Зокрема, функція – самопізнання сприяє розкриттю та вивченню всіх потенційних можливостей, якими володіють студенти на даному етапі їхнього розвитку. Функція саморегуляції допомагає здійснювати корекцію, адаптацію, відновлення цілісності „Я”. Тоді як функція самореалізації створює сприятливі умови для максимального розкриття внутрішнього потенціалу і творчих здібностей, ця функція дозволяє спрямувати особу на гнучку поведінку та на виконання таких дій, які максимально відповідають очікуванням. Функція самоосвіти забезпечує удосконалення мислення, волі, а також сприяє вдосконаленню практичних умінь і навичок.

Підсумовуючи напрацювання фахівців [4; 8; 9; 12; 13], наголосимо на тому, що саморозвиток має певні риси, а саме:

- по-перше, має діяльнісно-духовну природу;
- по-друге, володіє певною особистісною мотивацією та внутрішньою спрямованістю;
- по-третє, передбачає узгодження творчого і повсякденного начал;
- по-четверте, опирається на тісний зв'язок неперервності та дискретності;
- по-п'яте, базується на індивідуальному ступені автономності й незалежності кожної особи.

У практичному контексті, як засвідчує наш власний викладацький досвід, основними факторами, які спонукають майбутніх фармацевтів у процесі навчання в закладах вищої медичної освіти до саморозвитку є:

- самопізнання (пізнання свого місця і своєї ролі);
- самовиховання (формування пріоритетних особистих якостей);
- саморегуляція (підтримка внутрішньої рівноваги);
- самоконтроль (оцінювання і коригування діяльності); самоосвіта (підвищення якості знань та умінь);
- самоменеджмент (планування особистого часу, інформаційний пошук, раціоналізація мислення).

Тобто, майбутні фармацевти мають під час навчання опанувати практичними шляхами та оволодіти усіма факторами ефективного здійснення процесів самопізнання, самовиховання, саморегуляції, самоконтролю та самоменеджменту для того, щоб саморозвиватися.

Таким чином, саморозвиток – це процес якісної, цілеспрямованої, свідомої зміни особистісної сфери, що забезпечує саморозвиток і є невід'ємною умовою його особистісного та професійного становлення майбутнього фахівця. Поділяємо позицію, згідно з якою без усвідомленого саморозвитку студенти не зможуть досягнути особистісного і професійного успіху. Науковці аргументовано довели, що саморозвиток можна активно стимулювати під час організації освітнього процесу. Як показує наш педагогічний досвід, під час вивчення спеціальних дисциплін („Фармакологія”, „Медична ботаніка”, „Фітотерапія”) викладачам необхідно системно та цілеспрямовано стимулювати майбутніх фармацевтів до саморозвивальної діяльності.

Як свідчить практика, у контексті вдосконалення процесу саморозвитку студентів, які навчаються в Рівненській медичній академії КЗВО „Рівненська медична академія” РОР, вагомий потенціал має розробка методичного забезпечення освітнього процесу підготовки майбутніх фармацевтів із спеціальних дисциплін, яке базується на таких аспектах:

- комплексному поєднанні теоретичного та практичного навчання на засадах акмеологічного та компетентнісного підходів;

– виваженій організації аудиторної й самостійної роботи студентів (написання навчально-методичних посібників та розробка методичних рекомендацій);
– поєднання традиційних форм організації професійної підготовки з інноваційними (проблемні інтерактивні лекції, інноваційні семінарські заняття, практичні, тренінги, круглі столи);
– активне використання інтерактивного соціокультурного середовища освітнього закладу (розробка електронних версій усіх навчальних курсів).

У практичному контексті під час викладання дисциплін „Фармакогнозія”, „Медична ботаніка”, „Фітотерапія” викладачам необхідно виважено ставитися до ініціювання процесу саморозвитку майбутніх фармацевтів. Ці спеціальні дисципліни безпосередньо орієнтовані на формування професійної компетентності майбутніх фармацевтів, а тому викладачам, під час організації освітнього процесу, доцільно формувати в переважній більшості студентів високий рівень готовності до саморозвитку.

Отже, сучасний стан професійної підготовки майбутніх фармацевтів у закладах вищої освіти в нашій державі вимагає від викладацького складу творчого підходу до організації освітнього процесу, що безпосередньо має бути зосереджена на активному спонуканні студентів до особистісного і професійного саморозвитку. Саморозвиток розглядаємо як багатокомпонентну особистісну діяльність студентів у процесі професійної підготовки, яка передбачає самостійне управління власною пізнавальною діяльністю та розвитком, шляхом вибору оптимальних шляхів і засобів, що спрямовані на самовдосконалення та сприяють самовихованню, самопізнанню і самовдосконаленню. Нині для професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців фармації, які зможуть ефективно здійснювати свою професійну діяльність, належним чином сформовані практичні уміння і навички щодо саморозвитку залишають на провідне місце.

Викладачі повинні стимулювати майбутніх фармацевтів до такої діяльності та ініціювати її початок для того, щоб перевести в подальшому зовнішню мотивацію на внутрішні бажання. У практичній площині під час організації процесу професійної підготовки, спрямованої на стимулювання саморозвитку майбутніх фармацевтів, необхідно переосмислити зміст цієї діяльності та суттєво вдосконалити практичні форми, методи і засоби. З цією метою, як показали наші власні дослідження, вагомим потенціалом володіють навчальні дисципліни спеціальної підготовки („Фармакогнозія”. „Медична ботаніка”. „Фітотерапія”). Вважаємо, що стимулювання майбутніх фармацевтів до саморозвитку сприятиме переведенню внутрішньої мотивації до пізнавальної діяльності у зовнішню, допоможе формуванню особистісно-професійних якостей та дозволить налаштувати студентів на активну саморегуляцію.

Напрями подальших досліджень будуть зосереджені на висвітленні практичних результатів від впровадження авторського підходу до стимулювання саморозвитку майбутніх фармацевтів Рівненської медичної академії КЗВО „Рівненська медична академія” РОР та задіяні в експериментальному дослідженні.

Список використаних джерел:

1. Бойчук І. Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фармацевтів у коледжі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2010. 20 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад і головний ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2005. 1728 с.
3. Кайдалова Л. Г. Теоретичні та методичні засади неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2011. 20 с.
4. Крылова Н. Б. Культурология образования. Москва : Народное образование, 2000. 270 с.
5. Ксенофонт Афинский. Сократические сочинения. Санкт-Петербург : АО Комплект, 1993. 415 с.
6. Матвійчина С. В. Особливості організації навчального процесу в коледжах та можливості предметів природничого циклу у саморозвитку студентів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія „Педагогіка. Соціальна робота”*. 2014. № 32. Ужгород, 2014. С. 118–120.
7. Остапенко Е. О. Дослідження підходів до визначення поняття „саморозвиток”. *Наукові праці*. 2010. Т. 136. Випуск № 123. URL : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2010/136-123-8.pdf> (дата звернення : 01.04.2019).
8. Пилипенко Н. М. Вплив кризи професійного становлення на саморозвиток особистості. *Вісник АПН України. Педагогіка і психологія*. 2005. № 2. С. 116–126.
9. Семенов О. М. Наукова мовна культура як основа фахового саморозвитку. *Педагогічна і психологічна науки в Україні : до 20-річчя НАПН України* : в 5 т. / редкол. : Н.Г. Ничкало, В.О. Радкевич та ін. Київ : Пед. думка, 2012. Т. 4 : Професійна освіта і освіта дорослих. С. 274–282.
10. Слободян О. П. Творчий саморозвиток особистості студентів педагогічного коледжу в процесі вивчення культурологічних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2004. 305 с.
11. Соцький К. О. Структура готовності студентів медичних коледжів до професійного саморозвитку. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія. Педагогіка. Тернопіль : ТНПУ, 2014. № 1. С. 55–62.
12. Чернишова Є. Концептуальні підходи до реалізації ідеї триумфу особистості у контексті її саморозвитку. *Вища школа*. 2013. № 8. С. 78–88.
13. Щукина М. А. Об онтологическом статусе саморазвития личности. *Вопросы психологии*. 2007. № 4. С. 107–115.
14. Tomashevska A. Developing prospective pharmacists' english lexical competence in reading and speaking through exercises for self-directed study. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія. Педагогіка. Тернопіль : ТНПУ, 2018. № 2. С. 116–124.

Рецензент – д. пед. н., доцент, доцент кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи
Тернопільського національного педагогічного університету
імені В. Гнатюка
Калаур С. М.